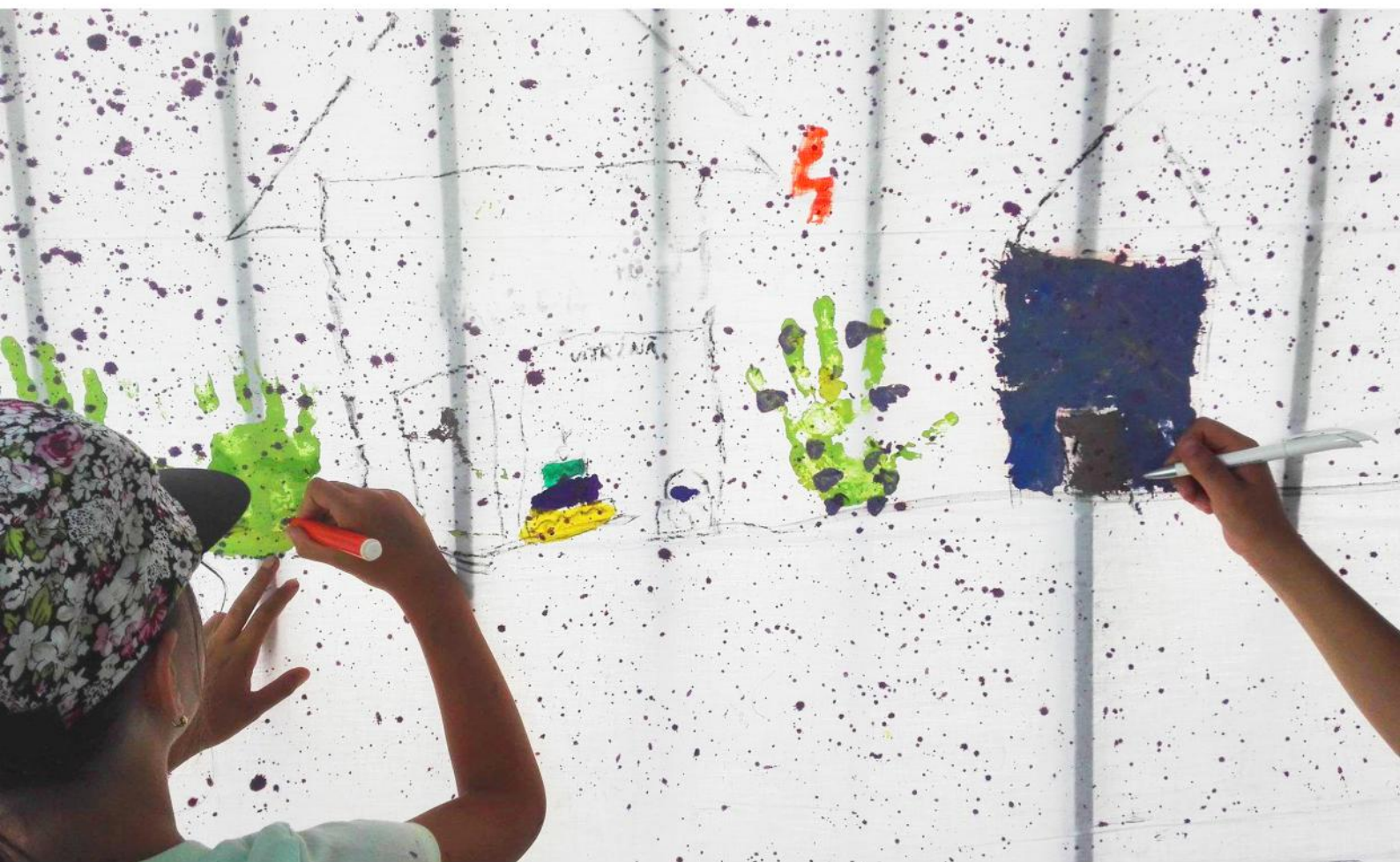

Arta contemporană: loc de joacă și de învățare

Sursă de inspirație pentru profesori, artiști și muzeografi

Material realizat în cadrul proiectului cultural "Îmi place / Nu-mi place... prin artă"

Proiect co-finanțat de A.F.C.N.

Ghidul de față a fost realizat în cadrul proiectului cultural “Îmi place / Nu-mi place... prin artă”, conceput și implementat de Asociația Da’DeCe în anul 2016.

Parteneri: Muzeul Național de Artă Contemporană din București, Muzeul de Artă din Constanța, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, Asociația MetruCub Resurse pentru cultură

Artiști: Aurora Kiraly, Irina Cangeopol, Cuzina, Daniela Bălăneanu (București), Ana Bănică (Constanța), Elena Ilash (Cluj-Napoca)

Muzeografi: Irina Radu (Muzeul Național de Artă Contemporană din București), Cristina Ariton-Gelan (Muzeul de Artă Constanța), Alexandra Sârbu (Muzeul de Artă Cluj-Napoca)

Cadre didactice: Irina Cangeopol, Daniela Bălăneanu (București), Mihaela Moise (Constanța), Tatiana Elena Popa (Cluj Napoca)
Arhitect (expoziția din București, MNAC): Mihaela Mircea

Fotografii, editor filme: Lucian Iordan

Graphic designer (afiș, vizual comunicare): Gheorghe Iosif

Graphic designer (ghid): Simona Badiu

Coordonator de proiect: Raluca Bem Neamu (Asociația Da’DeCe)

Comunicare și asistent de proiect: Monica Grigore (Asociația Da’DeCe)

Autorii textului: Iulia Iordan (Asociația Da’DeCe), Raluca Iacob (Asociația MetruCub - Resurse pentru cultură)

Expozițiile din cadrul proiectului s-au desfășurat în cele trei muzee de artă partenere și au fost concepute și instalate de cele trei echipe de proiect alături de copiii participanți la ateliere.

©Toate drepturile rezervate atât în privința textului, cât și fotografiilor Asociației Da’DeCe

Parteneri:

E fun să fii părinte

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Un proiect realizat cu sprijinul
Administrației Fondului Cultural Român

cultivăm curiozitatea celor mici

Coordonator proiect

Despre autori:

Raluca Iacob s-a specializat în politici culturale și facilitare. Este membru fondator și președinte al Asociației MetruCub – resurse pentru cultură și coordonează platforma informală Susține cultura în educație. Din 2007 colaborează constant cu organizații și instituții culturale în calitate de manager cultural, consultant pentru atragerea de fonduri nerambursabile în sectorul cultural non-profit, cercetător și facilitator. În 2014 a co-coordonat procesul de elaborare al strategiei culturale a Municipiului Timișoara iar în prezent este consilier al ministrului Culturii pe teme legate de politici culturale.

Iulia Iordan lucrează ca educator muzeal de peste zece ani timp în care a conceput și implementat programe de educație muzeală în majoritatea muzeelor bucureștene, a elaborat și redactat materiale dedicate specialiștilor și cadrelor didactice interesate de acest subiect și a susținut sesiuni de formare în acest domeniu. Este de asemenea membru fondator al Asociației Da'DeCe și autor de cărți pentru copii.

Sumar

De unde pornim? Despre proiectul “Îmi place / Nu-mi place ...prin artă”.....	3
Da’ de ce avem nevoie de artă contemporană la școală?	5
Cum să le vorbim copiilor despre arta contemporană?.....	11
Cum pot lucra efectiv artiștii împreună cu copiii?.....	14
Beneficii pentru categoriile implicate în proiect.....	19
Cum se poate evalua calitatea unui proiect?.....	24
Cum pot lucra artiștii și pedagogii muzeali cu cadrele didactice?.....	27
În loc de concluzii... o reflecție.....	29
Bibliografie.....	30

De unde pornim?

Despre proiectul “Îmi place / Nu-mi place ...prin artă”

Proiectul “Îmi place / Nu-mi place ...prin artă” a fost primul proiect de amploare din România care a adus împreună muzee de artă din trei orașe mari ale țării, artiști, pedagogi, muzeografi și copii cu scopul de a familiariza publicul tânăr și foarte tânăr cu arta contemporană. Acest lucru a fost realizat prin intermediul unor metode foarte diferite între ele: vizite active în muzee, discuții, proiectii, ateliere, tehnici diverse de lucru propuse de artiști contemporani care au lucrat alături de copii și, în cele din urmă, trei expoziții cu lucrările acestora în muzeele de artă partenere: Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, Muzeul de Artă din Constanța și Muzeul Național de Artă Contemporană din București.

Proiectul a fost gândit și implementat de Asociația Da’DeCe în anul 2016 cu scopul de a facilita trecerea copiilor de la stadiul de privitor de artă la acela de creator prin intermediul contactului și lucrului efectiv alături de artiști contemporani lor. La finalul fiecărei sesiuni de atelier, copiii au participat, de asemenea, și la crearea expozițiilor din cele trei orașe alături de artiștii, muzeografi și profesorii implicați în proiect. Atât în cadrul atelierelor, cât și a conceperii expozițiilor, tema propusă a fost alăturarea a două stări emoționale opuse: plăcerea și neplăcerea, fiecare artist conducând procesul de lucru de o manieră proprie viziunii sale artistice. Copiii s-au aflat și în postura de a documenta procesul artistic filmând cu propriile telefoane etape, evenimente, interviuri în cadrul întâlnirilor. Toate materialele lor au fost sintetizate în câte un film editat ulterior de un specialist și au fost proiectate în cadrul expozițiilor.

Cuvintele cheie ale procesului creator și ale expozițiilor au fost: viziunea artistică proprie a artistului și a fiecărui copil în parte, percepția timpului de către copii, interacțiune, orice artă a fost odată contemporană, expoziție-instalație, proces creator comun și individual, arta ca experiență, etichete scrise de copii, comunitate.

Atelier de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina, MNAC

Colț interactiv în expoziția “Îmi place/Nu-mi place ...prin artă”, MNAC

“În mintea mea proiectul a pornit de la dorința de a aduce copiii în muzee de artă și de a mijloci această întâlnire cu ajutorul viziunii unor artiști care au experiență cu copiii, fie că sunt profesori, pedagogi sau pur și simplu părinți-artiști preocupați de cum percep copiii arta. Întâlnirea inițială cu patru dintre artiști mi-a confirmat bogăția de modalități de a face acest lucru și siguranța că, în orice fel se va petrece totul, va fi un imens beneficiu pentru copii să întâlnească artiști activi care percep lumea în mod original și reușesc să redea această unicitate cu mijloacele artei. Chiar și dacă acesta ar fi fost singurul beneficiu și ar fi fost de ajuns! Dar ce s-a întâmplat în fapt a fost mult mai mult: au fost întâlniri revelatoare din care artiștii au ieșit mai puternici, mai siguri și mi-au declarat că li s-a schimbat viața, că știu acum că acest fel de întâlniri sunt foarte valoroase și utile atât pentru copii cât și pentru ei, ca artiști, că și-au găsit menirea și că speră să continue să întâlnească minți limpezi sau complexe de copii. Și iarași, dacă acesta ar fi fost singurul beneficiu al proiectului, ar fi meritat!”

Raluca Bem Neamu, manager cultural, coordonatorul proiectului

Atelier de colaj, coordonat de Aurora Kiraly și Daniela Bălăneanu

De ce avem nevoie de artă contemporană la școală?

Poate pentru că este fascinant pentru copii să afle că totul nu s-a întâmplat deja, ci încă se întâmplă în prezentul lor. Pentru că studiind arta contemporană învață să se exprime cu ajutorul unor limbaje noi. Poate pentru că arta contemporană nu oferă rețete, ci se bazează pe experiment și căutare. Pentru că propriile întrebări despre lume se întâlnesc cu întrebările artiștilor și, în felul acesta, se nasc altele noi. Pentru că arta contemporană ar putea fi o ușă pe măsura lor prin care copiii să se apropie de cultură. Pentru că arta este un loc de joacă în care adulții și copiii se întâlnesc. Pentru că arta contemporană, dincolo de simplitatea ei aparentă, nu este facilă și are nevoie de timp și răbdare pentru a o cunoaște.

Căutarea avantajelor pe care arta le aduce în dezvoltarea copiilor reprezintă un teritoriu în continuă explorare deoarece arta acționează profund în viațile noastre într-o sumedenie de feluri: unele deocamdată doar intuite, altele descoperite în ultimele câteva decenii cu ajutorul științelor, iar altele cu siguranță încă nebănuite.

Dintre toate lucrurile bune pe care arta le aduce în viațile noastre, două ne-au atras atenția în mod special pornind de la experiențele trăite în cadrul proiectului cultural “Îmi place / Nu-mi place ...prin artă”. Poate chiar cel mai important lucru pe care arta îl face pentru noi este acela de a ne face să simțim, fie că ne face să retrăim sentimente deja trăite, că ne dă o stare de bine, fie că ne produce sentimente noi. Înainte de a ne gândi la semnificațiile obiectului sau ale instalației pe care le privim într-o expoziție, mai întâi ne apropiem de acesta prin ceea ce ne place sau nu ne place la el. Dorința de a-l cunoaște ulterior provine astfel dintr-un interes subiectiv, dar evident. Copilul este atras de un obiect și, prin întrebări, vrea să îi cunoască semnificația atunci când ea nu i se arată la prima vedere. Curiozitatea este o trăsătură înnăscută a copiilor și, în ciuda cenzurii care intervine peste aceasta pe parcursul înaintării în vârstă, arta este mediul ideal pentru a o scoate de fiecare dată la iveală. Artă este prin urmare o “mașinărie” de întreținut curiozitatea.

Atelier de colaj, coordonat de Aurora Kiraly și Daniela Bălăneanu

1Lista câtorva studii realizate după anul 2000 în legătură cu beneficiile practicării artei în școală:

<http://www.onlinecolleges.net/10-salient-studies-on-the-arts-in-education/>

2Cultura în școală. Ghid pentru artiști și operatori culturali, Mihai Iacob, Petre Botnariuc, Centrul pentru Educație și Formare Sintagma, București, 2016, p. 5

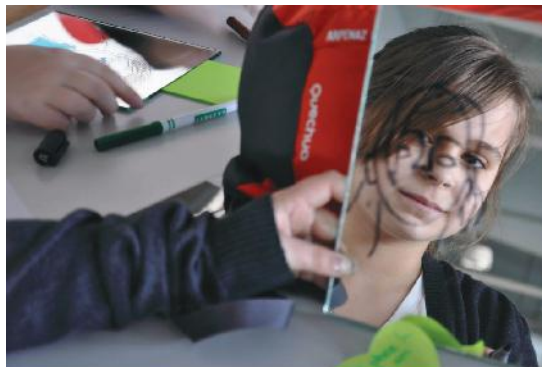
Însă, pentru a ne simți în largul nostru în preajma ei, nu trebuie decât să învățăm limbajul ei. Al doilea beneficiu al artei pe care l-am ales aici este așadar arta ca limbaj. Fiecare dintre noi stăpânim diverse modalități de comunicare, dar la un nivel limitat. La fel se întâmplă și cu cel al artei care are nevoie să fie îmbogățită, pusă în oglindă cu celelalte tipuri de limbaj utilizate, are nevoie să fie exersată. Atunci când arta ne vorbește în profunzime, ea ne spune lucruri despre noi și despre lumea în care trăim, ne ajută să ne raportăm mai ușor la aceasta și ne stimulează dorința de a cunoaște și, nu în ultimul rând, ne ajută să exprimăm anumite lucruri pe care nu le putem exprima prin cuvinte.

În ultimii ani s-au scris numeroase studii despre măsurarea beneficiilor artei în educația copiilor și deși aceste studii au vizat rezultate diferite, în anumite privințe au ajuns la concluzii asemănătoare. Dacă practicarea artei în școală declanșează creșterea nivelului învățării celorlalte materii este un lucru ce nu a fost încă dovedit din punct de vedere științific, totuși s-a demonstrat că arta îmbunătățește performanțele copiilor în celelalte domenii. Cu alte cuvinte, nu știm cu certitudine dacă între studiul artei și performanța școlară există o relație directă de cauzalitate, dar, cu siguranță arta funcționează precum un catalizator pentru învățare prin dezvoltarea motricității, a memoriei vizuale, prin creșterea încrederii în sine, îmbunătățirea abilităților de rezolvare de probleme, educarea empatiei și a atenției, oferirea unor perspective numeroase în interpretarea lumii, diversificarea modului de a se raporta la propriile sentimente etc.

Indiferent de măsurătorile mai mult sau mai puțin exacte pe le-am putea efectua în acest domeniu, este un lucru acceptat de către majoritatea specialiștilor faptul că arta este o componentă esențială în dezvoltarea intelectuală și emoțională a unui copil, cu ajutorul căreia copilul va putea interpreta mai ușor lumea în care trăiește și experiențele proprii. În acest sens, cele mai la îndemână sunt argumentele care țin de arta vizuală, deoarece vorbim despre copii care s-au născut într-o societate în care imaginea prevalează. analitic atunci când privește din nou o imagine și să recunoască mai ușor intenția celui care a produs-o.

Imagine din cadrul vernisajului expoziției “Îmi place/Nu-mi place ... prin artă”, MNAC

Etape de lucru în cadrul atelierului de autoportret coordonat de Daniela Bălăneanu și Aurora Kiraly

Cultura vizuală în sens larg lucrează cu un set de simboluri și coduri comune pe care copilul le învață într-un mod natural în timpul activităților artistice la care este expus. De asemenea, având posibilitatea de a se afla pe rând în postura de creator și de privitor al unei imagini, acest lucru îl determină să reflecteze, să devină mai analitic atunci când privește din nou o imagine și să recunoască mai ușor intenția celui care a produs-o.

Complexitatea vizuală a lumii în care trăim începe să fie tradusă treptat în foarte multe țări și în curricula școlară pornind de la diversele nevoi identificate în procesul de învățare: scăderea atenției, lipsa unui aparat critic și a unei scări de valori culturale, conținut informațional foarte mare, segmentarea prea diferențiată a materiilor școlare, atracția copiilor către conținutul vizual în cadrul lecțiilor etc.

“Educația artistică bazată pe învățarea culturii vizuale are nevoie de un curriculum nou, roluri de instruire, conținut și strategii pentru a schimba accentul pus în prezent pe abordări convenționale și strâmte transformându-l într-un proces deschis ce implică o cercetare critică și creativă. Este nevoie de un limbaj nou pentru acea educație artistică care nu se referă doar la artele frumoase. În mod ideal, acest limbaj ar trebui să se refere la toate artele vizuale, cum ar fi studiile media, educația de design, critica culturală și antropologia vizuală. Profesorii de artă ar trebui să fie educați să devină cetățeni implicați în diferitele comunități în care trăiesc și lucrează. Aceștia ar trebui să se străduiască ca prin ceea ce fac să îmbogățească comunitățile respective, pentru a crea un sentiment de mândrie în raport cu patrimoniul cultural și de a transmite problemele contemporane prin intermediul unor soluții artistice. Arta ar trebui să fie abordată în școală la fel ca orice alt subiect legitim și integrată din punct de vedere conceptual în restul curriculum-ului școlar.”³

În acest sens, arta contemporană ca sumă a manifestărilor artistice din prezent este acel teritoriu fertil unde se întâlnesc istoria, patrimoniul, problemele societății actuale, modalitățile diverse de exprimare, spațiile muzeale sau cele alternative, materialitatea și digitalul. Arta contemporană este deci un loc propice învățării prin problematizare și interogare, păstrând în același timp aparența unui “loc de joacă” prin experiment, fantezie, spontaneitate, un loc în aparență ideal.

³ “Art education based on teaching visual culture requires new curriculum and instructional roles, content, and strategies to shift the focus of the field from narrow, conventional approaches to open processes of creative and critical inquiry. A new language is necessary for art education that does not solely depend on fine arts discourse. Ideally, it should involve discourses on all the visual arts, such as media studies, design education, cultural critique, and visual anthropology. Art teachers should be educated to become involved citizens in the various communities in which they live and work. They should strive to enrich the communities to create pride in cultural heritage and address contemporary problems through artistic solutions. Art should be approached as an equally legitimate school subject and conceptually integrated with the rest of the school curriculum.” Curriculum Change for the 21st Century: Visual Culture Art Education, Kerry Freedman, Northern Illinois University, Patricia Stuhr, The Ohio State University, p. 826

Autoportrete în cadrul atelierului coordonat de Elena Ilash, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca

Dar pe drumul dintre această viziune ideală asupra învățării prin artă și modul în care arta intervine la modul real în procesul de învățare, unde ne situăm atunci când vorbim despre școala românească? I-am întrebat pe artiștii și pedagogii din cadrul proiectului “Îmi place/Nu-mi place ...prin artă” despre ce înseamnă arta contemporană pentru mediul școlar, cât de potrivit este să vorbim la școală despre acest subiect și care ar fi efectele acestor practici în școlile românești, iar răspunsurile acestora sunt dintre cele mai diverse și pendulează între ideal și realitate, între piedici și beneficii, între concret și abstract. Tocmai pentru că provin din experiențe diferite, acestea ne fac să ne dăm seama de nevoia de a dezbate acest subiect complex și de a căuta împreună soluții:

“Arta contemporană este arta care se preocupă de ceea ce se întâmplă în zilele noastre, produsă în prezent sau cu numai câteva zeci de ani înainte. Artiștii contemporani au ca sursă de inspirație tot ce îi înconjoară. Nimic nu este prea lipsit de importanță sau de frumusețe ca să nu poată fi folosit pentru a produce o lucrare de artă. Ei se inspiră adesea din viața de zi cu zi, din știri, televiziune, filme, de pe internet, din muzică, oferindu-le experiențe de neuitat celor ce le privesc lucrările. Privesc lumea cu ochi proaspeți și folosesc materiale nemaiîntâlnite până acum în artă: mese de ping-pong, becuri, animale împăiate, insecte, obiecte de mobilier, jucării, plante etc.

(...) Pentru școală, arta contemporană ar putea să însemne (în cazul în care ar exista mai multe colaborări și intervenții făcute de artiști în școlile din România):

- o încurajare pentru ca acești copii să privească și să observe mai atent lumea din jurul lor, să pună întrebări ca să înțeleagă ceea ce văd și aud și mai ales ce li se spune la școală sau în manuale;

- un îndemn să fie curioși și să întrebe când nu înțeleg ceva. Nimeni nu s-a născut învățat și dorința mea ar fi să renunțăm la această rușine de a spune că nu înțelegem și să cerem lămuriri suplimentare;

- un suport în exprimarea unor stări, neliniști, emoții;

- dezvoltarea imaginației și multe altele...

Aurora Kiraly, artist, curator, lector universitar

“Adevărul este că arta contemporană pentru școală nu înseamnă mare lucru. De fapt, mai nimic! Deși scopul educației plastice/vizuale ar fi racordarea elevului, absolventului la arta prezentului pentru a o accepta măcar dacă nu a o înțelege, sau, altfel formulat, de pregătire a unui public capabil să recepteze arta contemporană, este departe de a fi realizat. La vârsta gimnaziului, copiii cer să treacă prin faza desenului după natură, este o nevoie a lor pe care ei înșiși o vor satisfăcută. Deși le spun că pentru acest lucru a fost inventat aparatul foto și că de atunci arta și-a căutat propriile căi de reprezentare, cei mai mulți dintre ei nu sunt multumiți până nu le iese o lucrare cât mai apropiată de ceea ce vede ochiul: perspectivă, volum, 3D. Apoi lipsește și experimentarea diferitelor tehnici, spațiul adecvat de lucru. Are loc o alfabetizare de fapt însoțită întotdeauna de corespondențe din lumea reală, pentru a învăța să vadă mai bine. Dar la o oră de educație plastică pe săptămână nici arta sau artiștii sau curente sau epocile artistice nu înseamnă mare lucru, deși eu fac și o lună pe an istoria artei, cu o oră pe săptămână proiecții la fiecare clasă ca să aibă copiii idei despre ce vorbim. Le mai spun mici povestioare din ce mai aud eu și m-a impresionat din arta contemporană: din Mircea Cantor, Ai Weiwei, Polly Morgan, Abramovici, Christo și alții cărora le mai rețin câte o operă pe care ar putea-o înțelege și ei, pe lângă diferiții artiști din toate timpurile, dar pe care îi menționez doar o dată în toți cei patru ani. Cam atât. Contez doar pe expunere la câte o pilulă de fascinație cum spuneam, nu să și rețină ceva. Poate doar pe Van Gogh și pe Da Vinci. Deși școala la care predau se află în centrul Bucureștiului, eu una sunt reticentă în a ieși cu treizeci și ceva de copii, timp de o oră și jumătate dus-întors față de orice muzeu. Cât ar putea să dureze și vizita săracă și cum să fac rost de trei ore și cel puțin încă un profesor? O dată pe semestru cu câte o clasă mai ies din școală, dar e prea puțin la douăzeci și două de clase.

Cui îi revine sarcina? Mie. Ce pot face ca să însemne ceva? Puțin, foarte puțin, dar acest foarte puțin poate declanșa cândva, ceva, în cineva.”

Daniela Bălăneanu, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

“Din păcate prezența artei contemporane în mediul școlar este inexistentă. Copiii noștri ar trebui să beneficieze de profesioniști care să-i instruiască, de tururi ghidate în muzeele de artă.

În primul rând copiii ar trebui să conștientizeze ce este arta, la ce servește ea, cum ea ne bucură, dezvoltă și ne modelează personalitățile. Părinții ar trebui ghidați, de asemenea, prin intermediul pedagogilor școlari de importanța introducerii artei plastice, a teatrului în viețile copiilor lor. Din păcate trăim într-o societate în care arta nu este prețuită, arta nu este o prioritate, arta nu este valorificată și nici consumată. Educarea copiilor noștri în scopul consumului de artă contemporană poate fi un pas important în educarea întregii societăți.”

Ana Bănică, artist

Vizitatori în cadrul expoziției găzduite de MNAC

“Arta contemporană e un domeniu puțin cunoscut în țara noastră, fiind cu atât mai greu accesibilă în mediul școlar. Însă profesorii de educație plastică și vizuală au libertatea de a-și ilustra lecțiile cu copii cu opere de artă consacrate din orice perioadă a istoriei artelor, inclusiv cele ale artiștilor contemporani. La fel cum se dorește o abordare interdisciplinară în educația școlară, surprinzând fenomenele naturii și evenimentele istorice din prisma mai multor discipline de studiu, la fel artistul contemporan caută să se exprime prin intermediul unor medii mixte de expresie și să-și adapteze discursul artistic conform evoluției actuale a societății. Aici văd legătura între artistul contemporan și educatorul da artă, creativitatea și adaptarea la nou fiind componente indispensabile celor două domenii. Din nefericire orele de educație artistică în școala românească sunt prea puțin valorizate și cuprinse în curriculum pentru a permite profesorilor susținerea la clasă a unor cursuri introductive despre arta contemporană.”

Irina Cangeopol, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

“Arta contemporană este pentru mediul școlar un reper actual a ceea ce înseamnă experiment și avangardă artistică. De cele mai multe ori înseamnă folosirea unui instrumentar al limbajului artistic actual spre a transmite părți de cunostințe și valori actuale mai departe. E o artă actuală care cu cât e decriptată mai devreme în școli, cu atât va fi mai bine lecturată, asimilată și receptată mai târziu.”

Elena Ilash, artist

Etape de lucru și discuții în timpul atelierului de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

Cum să le vorbim copiilor despre arta contemporană?

Vizită în expozițiile MNAC, alături de muzeograful Irina Radu

Imagine din cadrul vernisajului expoziției “Îmi place/Nu-mi place ... prin artă”, MNAC

Definiția artei contemporane nu este una foarte strictă și nici nu delimitează foarte clar o perioadă istorică, dar când ne referim la ea avem în minte un domeniu vast care cuprinde manifestări artistice dintre cele mai diverse care se alătură celor clasice: colajul, seria, inventarul, asamblajul, instalația, obiectul, semnătura, eticheta, instalația foto-video, autoportretul ca autobiografie, chiar și procesul de creație în sine, iar lista rămâne deschisă pentru că arta contemporană este un domeniu care experimentează în permanență.

Arta contemporană prin operele și instalațiile pe care le oferă intrigă, chestionează, îndeamnă la acțiune, încearcă să îl facă pe spectator să reflecteze, dar nu în urma unei reacții admirative neapărat, ci mai degrabă în urma unei problematizări care îl pune pe vizitator în situația de a reacționa. Arta contemporană uneori chiar destabilizează privitorul prin aceea că provoacă sentimente dintre cele mai diverse: de la încântare la dezgust, de la uimire la angoasă, de cele mai multe ori cu scopul de a revela stări de lucruri sau procese definitorii pentru felul în care ne raportăm la lume și unii la alții.

Într-un alt registru, arta copiilor are foarte multe lucruri în comun cu arta contemporană: arta ca experiment, arta care surprinde, arta ca fantezie, arta ca sursă de întrebări, arta care nu își propune neapărat să fie frumoasă, ci să transmită ceva, arta care îți cere atenție și participare, jocul “serios”, absurdul etc. Invitându-i pe copii într-un mediu în care se expune sau se creează artă contemporană sau invitând un artist în mediul lor, copiii se vor apropia cu siguranță de o zonă care înainte li se părea străină și le crea poate chiar o stare de disconfort. Înțelegând tipicul artei contemporane, oare putem într-un mod adecvat să facilităm apropierea copiilor de aceasta și, dacă da, cum am putea face acest lucru?

“Cred că ingredientele necesare pentru a le vorbi copiilor despre arta contemporană ar trebui să includă joaca, discutarea unor situații/ creații ale unor artiști și antrenarea copiilor în exprimarea creativă a unor situații, probleme, stări.”

Aurora Kiraly, artist, curator, lector universitar

“Sub formă de proiecții, povestioare sau o vizită la muzeu. Aceste lucruri au loc foarte rar. Trebuie să îți propui ca fiecare clasă să aibă parte de vreo 2-3 ori pe an de expunere la arta contemporană într-una dintre aceste forme. Li s-ar inocula astfel un interes către această zonă care, mai târziu, le-ar da curaj pentru a intra într-o galerie, muzeu, pentru a fi deschiși la diferitele și numeroasele, inepuizabilele forme de exprimare ale acesteia. Și, bineînțeles prin opera proprie a profesorului care și el își are locul în această zonă. Poate descrie ideea de la care a pornit, ce fel de mijloace a ales pentru a o realiza, de ce acelea și nu altele, ce a vrut să exprime, dacă s-a gândit sau nu la publicul receptor, etc. etc. Se mai poate invita un artist care să povestească și el. Am făcut-o o dată cu un desenator de BD.

Eu una țin cont de ceea ce apare în programă și am căutat ca temele care apar acolo să le fac foarte interesante și relevante pentru ei. O planșă durează cam 4-6 ore și apoi au istoria artei, o lună, fiecare an cu capitolele ei. În afară de mici povestioare din arta contemporană care mă impresionează pe mine, nu am mai făcut nimic. Aș putea însă racorda anumite teme care apar, la arta contemporană prin imaginile pe care li le prezint. Nu mi-am pus problema însă până la experimentul “Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă”, și pentru că mediul în care se lucrează e pe suport bidimensional, creioane sau culori de apă, și imaginile au fost adecvate. Probabil aș putea să le strecur pe cât posibil imagini din arta contemporană, ca să nu înțeleagă că arta se oprește pe la jumătatea secolului 20 și ce se petrece de atunci încolo e inaccesibil. Să vadă că deși tehnicile și epocile sunt diferite, e vorba întotdeauna de punct, linie, pată, formă, culoare, textură, ritm, spațiu, proporții, unitate, diversitate, compoziție.”

Daniela Bălăneanu, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

Atelier de pictură pe suport tridimensional coordonat de Elena Ilash, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca

Cuzina, prezentare multimedia în cadrul unuia dintre atelierele de la MNAC

“Copiilor le putem vorbi și arăta arta contemporană începând încă de la vârsta preșcolară, în muzee sau galerii de artă, punându-i față în față cu opera de artă contemporană care le vorbește copiilor într-un limbaj universal care se adresează simțurilor, ea putând fi nu doar văzută, ci și ascultată sau pipăită. Artă contemporană prin caracterul său sincretic și ludic le poate stimula copiilor curiozitatea naturală și nevoia de nou, ea fiind de cele mai multe ori concepută a fi interactivă cu publicul. Putem avea surpriza ca cei mici să fie mai bine pregătiți să primească arta contemporană decât adulții, aceștia din urmă fiind deseori suspicioși și reticenți față de noile manifestări în artă datorită prejudecăților acumulate prin educația primită sau prin lipsa de educație în domeniul artistic.”

Irina Cangeopol, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

“Este necesară redefinirea spațiilor expoziționale ale muzeului ca loc al interacțiunii unde, pornind de la analiza unei lucrări de artă, discuțiile, interpretarea și semnificația să fie de fiecare dată alta; acesta trebuie să înlocuiască spațiul în care “se livrează” informații ce nu fac decât să complexeze vizitatorul și să-l îndepărteze de obiectul de artă, mai cu seamă de cel de artă contemporană. Sala de expoziție devine și un spațiu al improvizației, al experimentului, un loc unde ideile sunt exprimate liber nu numai de către artiști, dar și de cei cărora li se adresează.”

Activitățile educative pun accentul pe observație - privitul lucrărilor este important, vizitatorii sunt îndemnați să aibă răbdare, să vadă și să se gândească la ce văd. Încercăm să le punem întrebări deschise, la care putem primi mai multe răspunsuri (nu întrebăm: “Ce culoare este asta?”, ci “Cum ai descrie tu culoarea asta?”), întrebări care încurajează observația (“ce observi?”, “ce știi?”); scopul este să activăm cunoștințele pe care le au deja (“Vă amintește imaginea de ceva din viața voastră?”), să încurajăm sinteza (“Ce ne spune această operă de artă despre timpul și locul în care a fost făcută?”). Realizăm acest lucru îndemnând privitorii să observe, acordând un timp pentru privit, revenind apoi cu întrebări: “Ce altceva mai observi?”, sau punând întrebări lămuritoare: “Ce te-a făcut să spui asta?”. Informațiile oferite despre lucrări - artiști, titlu, dată, perioadă sau context nu trebuie date toate odată și de la început, ele trebuie să-i ajute să facă conexiuni și să dezvolte idei noi.”

Irina Radu, muzeograf MNAC

Ana Bănică și Aurora Kiraly pregătind expoziția de la Muzeul de Artă din Constanța

Tema atelierelor transpusă pe inimi din carton pictate, sub coordonarea Anei Bănică

Cum pot artiștii lucra efectiv împreună cu copiii?

Spre deosebire de arta clasică, arta contemporană folosește și valorifică o varietate mare de materiale și texturi: de la suporturi inedite pentru pictură și sculptură la folosirea efectivă a unor obiecte, transformarea unui spațiu sau introducerea mijloacelor audio-video și digitale.

Explorarea diverselor tehnici de lucru și folosirea materialelor cât mai diferite între ele este deci de dorit și în cadrul atelierelor pe care le propunem copiilor într-o expoziție de artă contemporană. Cu toate acestea modul în care profesorul, artistul sau muzeograful se apropie de copii și le vorbește despre artă sau le propune activități interactive pornind de la obiectele din muzeu este de multe ori mult mai important decât resursele materiale pe care acesta ar putea să le ofere în cadrul unei vizite la muzeu sau într-o galerie de artă pentru că orice proces de creație are nevoie în primul rând de o atmosferă plăcută. Acest lucru reiese și din studiul asupra copiilor participanți în cadrul proiectului “Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă” conceput de Alexandra Zbucă:

“Subliniem că beneficiile specificate de participanți transcend cunoștințele și abilitățile legate de artă. Programul s-a dovedit că fiind nu numai unul de educație artistică, ci și unul de dezvoltare personală. Copiii au semnalat și faptul că au învățat să aibă răbdare, să colaboreze unii cu alții. Efectele pozitive ale programului sunt asociate cu instructorii-artiști. Copiii au apreciat în unanimitate colaborarea cu aceștia. Participanții la ateliere au fost foarte sensibili la caracteristicile personale ale instructorilor, nu la cele profesionale. (...) Studiul realizat, deși nu este unul reprezentativ avându-se în vedere contextul și profilul respondenților, sugerează că apropierea de arta contemporană se poate face prin programe educaționale inedite, care să genereze experiențe personale complexe, care să se bazeze pe colaborarea cu participanții, care să le stimuleze creativitatea și care să dovedească respectul pentru copii.”

Alexandra Zbucă, conferențiar universitar (fragment din cercetarea realizată în cadrul proiectului “Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă”)

Dincolo de abordarea prietenoasă și participativă pe care artiștii au propus-o copiilor în cadrul proiectului, conceptele de lucru pe care le-au sugerat la ateliere sunt inedite, utilizează materiale dintre cele mai diverse, iar prezentarea lor pe scurt în cele ce urmează credem că va inspira și alte ateliere sau proiecte similare pe viitor. Redăm în continuare câteva dintre cele mai originale:

Etape de lucru și discuții în timpul atelierului de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

“Prima temă a fost inima: o instalație alcătuită din aproximativ o sută de inimi din hârtie sau carton suspendate în aer în așa fel încât să poată fi privite din ambele părți, să plutească practic în aer. Inimile sunt desenate pe ambele părți, respectiv, îmi place, nu-mi place, un stimulent pentru copil să se “confrunte” cu ambele sentimente, să le conștientizeze și să se descopere pe sine și pe ceilalți. Copiii au realizat astfel niște inimi-obiect: le-au conturat cu ajutorul unui șablon, au desenat și au pictat în interiorul lor. A doua temă - lanțul prieteniei - sau labirintul prieteniei este o temă care îi implică foarte mult și pe ceilalți, nu este doar un autoportret sau o autocaracterizare, ci este despre prietenie, toleranță și a învăța să împărtși cu ceilalți. Instalația-labirint a fost compusă dintr-o bandă îngustă de hârtie și lungă de aproximativ 200 de metri și a fost apoi instalată în așa fel încât să descrie un labirint în spațiul expozițional și să devină un traseu pentru vizitatori. Copiii au desenat și au scris mesaje și întrebări pentru colegul de alături, au primit răspunsul, scris sau desenat, apoi banda a mers mai departe până la capăt, fiind apoi desenată în același fel pe cealaltă parte. Copiii au scris, s-au jucat foarte mult cu dimensiunea literelor, chiar cu caracterul acestora, realizând astfel o compoziție grafică. Ideea principală a proiectului este interacțiunea dintre copii, comunicarea și realizarea unui colectiv unit.”

Ana Bănică, artist, Constanța

“Avem obiecte banale, aduse de copii de acasă. În jurul acestor obiecte se țes povești, iar mâinile împletesc cosite din resturile textile, în nodurile cărora vor agăța obiectele preferate sau dimpotrivă, le vor atârna. Văd această instalație ca pe o coloană atârnată tot de tavan ori o grindă, multicoloră, inedită.”

Cuzina, artist, București

Imagini din cadrul atelierului de textile coordonat de Cuzina și detaliu cu partea de jos a coloanei mobile din cadrul expoziției, MNAC

“Pentru a facilita procesul de conștientizare a raportării copiilor față de lumea exterioară/interioară, am recurs la realizarea unui panou schematic, un catalog al tipologiilor gusturilor, mirosurilor, sunetelor, aspectelor vizuale, al percepțiilor tactile și, nu în ultimul rând, al stărilor emoționale care fac percepția asupra lumii atât de subiectivă și schimbătoare. Pe tot parcursul atelierelor, acest panou a fost expus în sala de lucru, vizibil și la îndemina copiilor, pentru a completa cu exemple lista deschisă a posibilităților de percepție a stimulilor vizuali, auditivi, sonori, gustativi și tactili, precum și a stărilor emoționale complexe și subtile pe care ei le-au numit. I-am pus astfel în față cu toată paleta de senzații, lăsându-i apoi să exprime liber, într-un limbaj artistic, cvasivizual, urmărind ceea ce s-a schimbat în ei/ dacă ceva s-a schimbat (învățare, conștientizare, hărți mentale, lărgirea sferei informaționale) în urma vizionării expozițiilor de artă contemporană alese din MNAC și în urma completării și ilustrării panoului, prin intervenție textuală/ grafică/ cromatică.”

Irina Cangeopol, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

Obiecte tridimensionale în lucru și în postura de obiecte interactive în cadrul expoziției, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca

Etape de lucru și discuții în timpul atelierului de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

“Despre atelier pot trasa câteva aspecte pe care le-am urmărit:

- *Desprinderea din mediul familiar al școlii și dezvoltarea în cadrul muzeului a unor tehnici-amprentă care să marcheze oarecum parcursul lor artistic-educational;*
- *Conștientizarea diferenței dintre o hârtie, o coală de desen, o pânză și ulterior un obiect;*
- *Diferențierea între un obiect bidimensional și unul tridimensional și/ sau eventuala lor coeziune;*
- *Textul pe care l-am scris împreună este important pentru a observa impactul experimentului și a impresiilor despre propria persoană sau ca pe un mesaj pentru persoana lor de mâine.”*

Elena Ilash, artist, Cluj-Napoca

“Realizarea hărții cunoașterii s-a realizat din câteva panouri din carton cu micro-ondule din care s-a construit un fel de relief în care copiii au asociat anumite părți (adâncimi) cu părțile care nu ne plac la noi sau de care nu suntem siguri, iar relieful înalt/ vârfurile cu părțile pe care vrem să le punem în evidență, atu-urile, etc. Pentru aceasta s-au folosit stegulețe colorate diferit, marcate prin cuvinte, etc. care au fost înfipte în carton pentru a popula aceste zone.

Aceasta lucrare a concluzionat experiența acumulată pe parcursul celor trei ședințe precedente.”

Aurora Kiraly și Daniela Bălăneanu

Harta cunoașterii și autocunoașterii în lucru, imagini de la atelierele coordonate de Aurora Kiraly și Daniela Bălăneanu

“Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă” a fost de fapt o călătorie spre sine, o serie de ateliere de autocunoaștere prin reflecția asupra propriilor preferințe, atât ale copiilor participanți, dar și a artiștilor coordonatori, un experiment de întâlnire a artei contemporane cu școala legitimat prin intermediul expozițiilor interactive din cele trei muzee de artă din țară.

“Expozițiile au existat inițial în mintea câtorva oameni din echipă: a subsemnatei, ca ceva interactiv și ilustrator pentru tema Îmi place/ Nu-mi place și care musai trebuie să bucure copiii, în mintea artiștilor care au întâlnit copiii - la ei aspectul tematic, conceptual, de tehnică a primat, în mintea arhitectului care a ajutat la București ca haosul de lucrări să fie ordonat, în mintea curatorului de la Constanța și Cluj pentru care legăturile și ansamblul au fost foarte importante. În cele din urmă cele trei expoziții au ieșit diferit în fiecare oraș, în funcție în primul rând de ce anume a proiectat artistul (sau artiștii) din punct de vedere conceptual. Lucrările realizate de copii au fost interpretate pentru un public format preponderent de copii prin mijloace diferite: fie etichete scrise de copii în care opinau asupra sensului lor (București - etichete pentru lucrări abstracte), fie prin organizarea unor colțuri/ părți ale expoziției în care publicul mic putea replica în cadrul expoziției etapele realizării unor lucrări în tehnici speciale (București - autoportret folosind oglinda și hârtia umedă ca suport), fie obiecte tridimensionale pictate accesibile pentru manipulare și construire de noi forme (Cluj - cuburile pictate), fie realizarea traseului de la intrarea în muzeu la expoziție (inimile ca laitmotiv din Constanța). În general, abordarea în cadrul expozițiilor a potențat diversitatea de tehnici și abordări artistice pe care le-au propus artiștii în întâlnirea cu copiii și au mizat pe interactivitate pentru vizitatorii care urmau să intre în spațiile de expunere pentru a oferi o experiență inedită și adaptată copilului curios și care dorește să intervină pe parcursul vizitării de o manieră activă.

La vernisaje am observat o altă valență importantă a proiectului: copiii mândri și surprinși de rezultatele propriilor mâini și minți (lucrările erau bine puse în valoare prin mijloace expoziționale) și părinții copleșiți de bucuria de a vedea lucrările propriilor copii în muzee de artă. Un schimb de priviri, zâmbete și emoții important în demersul nostru, una dintre mizele proiectului.”

Raluca Bem Neamu, manager cultural, coordonatorul proiectului

“Este important faptul că atelierele au fost realizate în incinta muzeului, printre lucrările “vii” expuse. Faptul că am avut un spațiu exclusiv pentru realizarea propriilor “capodopere” a însemnat enorm pentru copii. Expoziția a fost încununarea timpului petrecut în muzeu, asta se putea simți în prezența numeroasă și solemnă a familiilor la vernisaj.”

Ana Bănică, artist

Vernisajul expoziției “Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă”, MNAC

Vernisajul expoziției “Îmi place/ Nu-mi place ...prin artă”, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca

Beneficii pentru categoriile implicate în proiect

Nicio colaborare nu poate avea succes dacă cei implicați nu percep că aceasta are beneficii profesionale clare. Pe de o parte, ne putem întreba care sunt avantajele instituționale ale școlii, muzeului sau colectivului artistic/organizației culturale. Pe de altă parte, putem chestiona felul în care colaborarea răspunde unor nevoi ale celor direct implicați: cadre didactice, muzeografi/ educatori muzeali și artiști/ educatori culturali.

Adesea, chiar dacă profesioniștii culturali și educaționali au asimilat misiunea organizației în care/ pentru care lucrează, nevoile (și, în consecință, și beneficiile potențiale) asimilate pot fi extrem de diferite.

Poate cel mai clar (cu siguranță este cel mai important lucru!) este **care sunt beneficiile potențiale ale întâlnirii copiilor cu arta contemporană** în cadrul unei experiențe facilitate de o echipă mixtă de artiști, profesori și educatori muzeali. De cele mai multe ori, însă, nu ei sunt cei care decid dacă să participe sau nu, ci părinții sau profesorii lor, care le preselecționează/ filtrează, până la o anumită vârstă, experiențele. Putem afla însă care este părerea lor după o astfel de experiență, cum cred că i-a ajutat și dacă le-a plăcut.

O experiență plăcută cu arta (contemporană) la o vârstă tânără contează enorm pentru revenirea lor în muzee, galerii și, în general, contactul lor cu arta și cultura. Dacă adulții pot trece peste mai multe experiențe artistice neplăcute păstrându-și interesul de a vizita o expoziție, de a vedea o piesă de teatru etc., copiii pot dezvolta o reacție de respingere pentru un anumit consum cultural, dacă experiențele sunt negative.

Pe lângă evidenta familiarizare cu artele, acumularea de cunoștințe și, eventual, a unor abilități care țin de utilizarea unor tehnici specifice (desen, colaj, pictură, realizare de clipuri video etc.) – care la rândul lor determină efecte secundare pozitive în sensul unui capital cultural relevant social și creșterea șanselor de a avea în viitor experiențe artistice mai complete (prin înțelegere și practicarea artei la nivel de amatori) – beneficiile experienței artei contemporane în context educativ pot fi în sensul dezvoltării abilităților socio-emoționale. Dar doar în anumite condiții: dacă proiectul este bine gândit și realizat!

Imagine de la vernisajul expoziției deschise la MNAC

Conceptul de sine, autoeficacitatea, autoreglarea, motivația, creativitatea, abilitățile sociale, abilitățile civice și reziliența pot fi explorate și dezvoltate, în anumite condiții, și prin întâlnirea cu arta (vezi sugestii despre criterii de calitate ale proiectului din perspectiva impactului asupra copiilor în capitolul dedicat).⁴

Dezvoltarea celor 8 competențe cheie asumate de școala europeană poate fi realizată la rândul său prin astfel de întâlniri semnificative, cu condiția să fie proiectat un parcurs educativ complet și de durată.⁵ Aceste promisiuni pe care arta le face copiilor trebuie însă actualizate prin proiecte bine gândite și realizate. O listă de indicații cu privire la măsurile organizatorice și de concepție care sunt recomandate de literatura de specialitate pentru implementarea unor proiecte de calitate este prezentată în următoarele capitole.

Din perspectiva cadrelor didactice, nevoile acestora și, implicit, beneficiile percepute, sunt mult mai atent circumscrise condițiilor specifice de lucru și practicilor sedimentate în cultura școlii. Un studiu calitativ realizat în rândul profesorilor interesați de educația prin cultură realizat în 2015 indică faptul că nevoile lor în relația cu integrarea artei în școală se înscriu pe următoarele dimensiuni⁶:

Diversificarea abilităților profesionale

„Pentru a oferi experiențe artistice și culturale elevilor, cadrele didactice nu trebuie să fie, la rândul lor, formate ca artiști”. Prin colaboare cu artiști și educatori muzeali, aceștia pot să dezvolte noi competențe sau să completeze ceea ce pot oferi elevilor prin invitarea acestora să intre direct în contact cu aceștia.

Organizarea și comunicarea profesională

„Colaborarea și comunicarea școlii cu principalii beneficiari ai educației și cu reprezentanți ai comunității locale (primărie și alte instituții din domeniul public, biserică, firme, ONG-uri) constituie indicatori de evaluare a calității educației în cadrul unei unități de învățământ. Din această perspectivă, cadrele didactice se arată interesate în mai mare măsură de mecanismele prin care ar putea colabora și comunica mai bine cu alți actori locali.”

Etape de lucru, atelierul de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

⁴ Pentru mai multe detalii despre dezvoltarea acestor competențe noncognitive la preșcolari, respectiv la adolescenți, recomandăm lucrările elaborate de experți UNICEF în 2007 (Botiș și Mihalca, 2007), respectiv în 2016 (Balica, Benga & David-Crisbășanu, 2016).

⁵ Vezi, de exemplu, recomandările proiectului „Leccióni patrimoniului”, coordonat de Asociația MetruCub: www.culturaineducatie.ro

⁶ Conform Mihăilescu, Iacob și Botnariuc, 2016 - citările următoare corespund acestei lucrări

Motivarea elevilor

„Relația dintre profesori și elevi constituie o preocupare permanentă pentru cadrele didactice, deoarece determină în mod direct eficiența învățării. Una dintre nevoile profesorilor amintită frecvent se referă la a avea la îndemână activități prin care să reușească să stimuleze interesul pentru învățare. Ei constată că elevii sunt plictisiți de rutina activităților de la clasă și au nevoie de ceva nou.”

Aplicarea programelor școlare

„Nevoia de schimbare a abordării unui domeniu, cum este în cazul matematicii și al tuturor celorlalte discipline, astfel încât raportul dintre predare și învățare să fie mai eficient, implică nevoia de a utiliza alte metode. Programele școlare oferă principalele repere de abordare a unui domeniu în cadrul secțiunii dedicate notei de prezentare sau sugestiilor metodologice. Demersul concret de aplicare a respectivului curriculum la clasă îi revine profesorului/ grupului de profesori care fac parte din aceeași catedră.”

Utilizarea unor noi instrumente didactice

„Profesorii au nevoie de materiale de lucru la clasă adaptate grupului respectiv de elevi. Manualele școlare sunt considerate instrumente facultative și, de multe ori, este necesară selecția și completarea materialelor pentru a răspunde schimbărilor intervenite în programele școlare. Profesorii au nevoie de colaborarea cu artiști/ operatori culturali care să îi ajute să realizeze materiale de lucru adecvate metodologic și inovative, în același timp.”

Complementaritatea dintre formal și nonformal

„Printre atribuțiile profesorilor se află și dezvoltarea de parteneriate cu instituții și organizații din afara școlii. Prin acest tip de colaborare este realizată oferta de activități educative extrașcolare. Pentru a facilita transferul a ceea ce se învață la școală în viața de zi cu zi, se încearcă organizarea învățării prin centrarea pe dezvoltarea de competențe, considerate a fi esențiale pentru succesul acestui proces. [...] rolul organizațiilor culturale de a sprijini școala, prin intermediul parteneriatelor, în a construi experiențe de învățare care să poată duce la formarea de competențe.”

Imagine din timpul atelierului de colaj coordonat de Aurora Kiraly și Daniela Bălăneanu

Pentru artiști și pedagogi muzeali, experiența de colaborare cu cadre didactice și de întâlnire cu copiii se înscrie pe alte coordonate, care țin, pe de o parte, de redescoperirea unei prospețimi a reacției și a unei exuberanțe a reacțiilor în relație cu arta contemporană și, pe de altă parte, o analiză a felului în care arta contemporană ajunge la copii. De asemenea, participarea la un proiect realizat în colaborare cu alți artiști, cu pedagogi muzeali și cu cadre didactice poate reprezenta o ocazie de a învăța lucruri noi: idei, tehnici, modele de management noi; cât și ocazii de a cunoaște persoane cu interese similare. În proiectul *Îmi place / Nu-mi place ...* prin artă, e semnificativ faptul că doi dintre profesori se identificau atât cu statutul de cadru didactic, cât și cu cel de artist, motiv pentru care au considerat că proiectul le-a oferit șanse de a descoperi în copii - elevii lor - noi calități și noi atitudini pozitive și au apreciat faptul că le-au putut oferi o întâlnire semnificativă cu arta contemporană.

„La acest proiect au participat copii care au vrut să participe, să se exprime în limbaj artistic, și au făcut-o cu lejeritate, curaj, aplomb. Mă uitam la ei cât de bucuroși și fericiți sunt, fascinați uneori. Fericiți pentru că au ieșit din școală (întotdeauna sunt fericiți când ies, chiar dacă ies cu sarcini clare, cu un efort pe care-l au în față), pentru că au spații mari de mișcare, pentru că lumea toată era în jurul lor, pentru că se manifestau ca artiști, pentru că la sfârșit îi aștepta pizza la soare. Nu m-am putut abține să nu gândesc că nu așa e în lumea reală. Că arta care se îndepărtează de fidelitatea reprezentării naturii așa cum o vede ochiul, este prost văzută de către ei, și este firesc să fie așa, până înțeleg matur lucrurile; că artistul în societate este prost văzut, cum și profesorul de arte e prost văzut în cancelarie, în general (mai degrabă este privit cu un amestec de fascinație pentru zona în care activează, inaccesibilă oricărui muritor, și mila pentru condiția lui socială), iar materia pe care o predă, „de la coada catalogului”, bună de luat la ea 10 de către oricine. Mă umplu de energie însă atunci când îi văd pe copii fericiți, fascinați fiind de exprimarea în diferite limbaje artistice. Nu cred în dobândirea de competențe (aceasta făcându-se cu efort susținut, repetat) ci doar în expunerea la fascinație.”

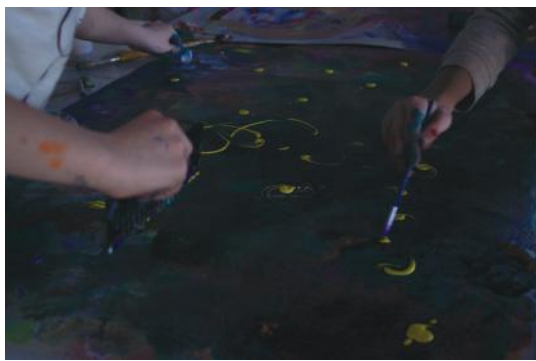
Daniela Bălăneanu, artist, profesor de educație plastică la gimnaziu

„A fost extrem de plăcut să colaborez cu un grup de oameni foarte buni și dedicați în ceea ce fac. Am experimentat exact situațiile despre care am vorbit și în acest formular, pentru că am simțit că a fost extrem de constructiv și important să discutăm proiectul înainte de a se solicita finanțare, pentru că fiecare dintre noi a știut de la bun început ce rol va avea, a putut să își ajusteze contribuția și a avut și o idee clară despre desfășurarea proiectului în timp. Din punct de vedere profesional, consider că am avut de învățat de la fiecare. Pentru că m-am ocupat de astfel de proiecte în trecut apreciez foarte mult faptul că participanții în proiect se completau frumos și că a existat apreciere și respect între membrii echipei.”

Aurora Kiraly, artist, curator, lector universitar

Textură aparte în lucru în timpul atelierului de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

Etape de lucru, atelierul de pictură coordonat de Irina Cangeopol și Cuzina

„Prin proiectul Îmi place/ Nu-mi place...prin artă am descoperit faptul că există anumite tipuri de abordări care pot fi utilizate cu succes, ca un soi de terapie, pentru a contribui la încurajarea unor variate forme de exprimare și, implicit, la formarea personalității copiilor. Mi-am dat seama că, realizând o exprimare artistică alături de un copil, îl pot determina pe acesta să fie mai comunicativ și că îl pot determina să aibă o mai mare încredere în capacitățile sale și în forțele proprii.”

Cristina Ariton-Gelan, pedagog muzeal

„Participarea în proiect mi-a adus un plus de prospețime și relaxare în lucrul meu cu copiii ca profesor de educație plastică, mi-a consolidat relația cu elevii mei de gimnaziu și m-am simțit valorizată ca artist-profesor. [...] Proiectul Îmi place/ Nu-mi place...prin artă este unul de introspecție, de perpetuă chestionare asupra relației mele personale cu lumea, de autocunoaștere și autoacceptare, urmate de exprimarea a ceea ce sunt, a ceea ce simt, într-o formă artistică. Încă din momentul când mi-a fost propus conceptul Îmi place/ Nu-mi place...prin artă l-am găsit ofertant prin multitudinea de abordări posibile și prin faptul că ne-a provocat la introspecție privind raportarea noastră față de lumea exterioară cât și cea interioară. [...]”

În preziua deschiderii expoziției noastre din sala Auditorium de la MNAC, fiind practic ultima săptămână de școală dinaintea vacanței de vară, am invitat câțiva elevi de clasa a șasea să participe la panotarea lucrărilor în sala Auditorium. O parte din aceștia au dorit să vină cu mine la MNAC deși ei nu își manifestaseră dorința de a participa la atelierul Îmi place/ Nu-mi place...prin artă. Am remarcat bucuria și entuziasmul cu care ne-au ajutat în stropirea cu pete de culoare a panourilor ce urmau să susțină lucrările expuse, am cunoscut o altă față a acestor elevi pe care la clasă îi găseam destul de pasivi sub stresul cerințelor covârșitoare ale sistemului școlar.”

Irina Cangeopol, artist, profesor de educație plastică, gimnaziu

„Participarea ca artist colaborator la proiectul Îmi place nu mi place...prin artă mi-a înlesnit accesul la domenii diferite de activitate întregind perspectiva actului educativ. Proiectul a fost generos în colaborarea numeroasă cu artiști, profesori, muzeografi, formatori. Am credea că individualitățile s-au potențat dând un plus de valoare proiectului. Am aflat că munca în echipă este fantastic de eficientă.”

Cuzina, artist

„Artistul din mine a realizat, o dată în plus, că un experiment de acest gen te animă, te reapropie de anumite valori bazice ale creației artistice. Copiii reprezintă surse spre a medita către sensurile bune și reale ale conceptelor, tematicilor. În ei și prin ceea ce fac ei, te întorci către un univers de multe ori uitat sau ignorat al jocului sau al spontaneității unui gest creațional.”

Elena Ilash, artist

Cum se poate evalua calitatea unui proiect?

Cel mai important aspect al conceperii și realizării unui proiect artistic-educativ dedicat copiilor este ... să fie centrat pe nevoile și beneficiile potențiale pe care le poate aduce copiilor! Desigur, pentru a ajunge la ei e nevoie ca acestea să fie mediate de rolul, competențele, dorințele și interesele cadrului didactic, părinților sau educatorului muzeului, de contextul instituțional (formal sau non-formal), de durata experienței propuse (un proiect pe termen lung este de dorit unei experiențe punctuale), dar în definitiv calitatea acestui tip de demers este dată în primul rând prin atribuțiile legate de beneficiile pentru copii.

Din rațiuni practice, care ne vor ajuta atunci când vom organiza efectiv procesul de evaluare, este util să distingem între:

- evaluarea impactului proiectului asupra copiilor implicați (care poate fi realizată prin aflarea opiniei lor sau/ și aflarea opiniei celorlalte persoane implicate - părinți, cadre didactice, artiști, educatori muzeale - despre impactul pe care îl observă la aceștia);

- evaluarea impactului proiectului asupra cadrelor didactice, artiștilor și educatorilor muzeali implicați;

- evaluarea impactului proiectului asupra organizațiilor implicate și, mai general, asupra practicilor în domeniu;

Din punctul de vedere al impactului asupra copiilor implicați, un proiect de calitate are următoarele caracteristici:

- stimulează curiozitatea;
- încurajează explorarea unor probleme pentru a formula răspunsuri/ soluții;
- îmbunătățește relația cadrelor didactice/ părinților cu copiii, a acestora între ei și a relației lor cu mediul în care trăiesc și învață, cu alte materii și cu învățarea ca experiență;
- încurajează efortul de echipă și colaborarea într-o manieră noncompetitivă;
- provoacă schimbul de idei;
- stimulează reflecția și abordarea critică asupra experienței;
- susține exprimarea individualității;
- oferă apreciere pentru exprimarea creativă;
- oferă ocazia întâlnirii cu diferențe culturale;
- sprijină procesarea unor elemente de context relevante pentru copii, probleme ale societății în care ei trăiesc.

Din punctul de vedere al impactului asupra specialiștilor culturali și educaționali implicați, un proiect de calitate are următoarele caracteristici:

- include oportunități de formare profesională continuă pentru lucrătorii culturali și cadrele didactice
- recunoaște contribuția partenerilor la buna realizare a proiectului;
- încurajează responsabilitatea comună pentru definirea conceptului de proiect, pentru planificare și implementare între organizația culturală și școală;
- încurajează cadrele didactice și artiștii/ educatorii culturali implicați să fie reflexivi cu privire la propriile opinii, credințe și abordări cu privire la învățare.

Din punctul de vedere al impactului asupra organizațiilor implicate și, mai general, asupra practicilor în domeniu, un proiect de calitate are următoarele caracteristici:

- recunoaște nevoile și limitele resurselor disponibile și încurajează atingerea scopurilor individuale ale școlii și organizației culturale prin intermediul parteneriatului;
- încurajează desfășurarea activităților educaționale în spații culturale și a celor culturale în școală, ca formă de flexibilitate organizațională;
- permite participarea comunității și încurajează adresarea specificului școlii/ profilului socio-economic al grupului cărui i se adresează;
- conține metode de evaluare a rezultatelor care recunosc contribuția și specificul culturii în procesele educaționale;
- este conectat cu și valorifică resursele locale;
- este susținut la toate nivelurile în cadrul organizațiilor partenere;
- implică un număr suficient de oameni, care investesc și au sentimentul apartenenței și implicării în proiect.

O formă de evaluare a impactului relativ simplu de realizat este ancheta bazată de chestionar sau interviuri aplicate participanților.

Cu titlu de exemplu, în cadrul proiectului *Îmi place/ nu-mi place ...* prin artă au fost realizat două demersuri conjugate: evaluarea impactului proiectului asupra copiilor participanți (demers de cercetare elaborat de Alexandra Zbucă) și explorarea impactului proiectului asupra cadrelor didactice, artiștilor și muzeografilor implicați (demers conceput de Raluca Iacob).

În ce privește aflarea opiniei copiilor participanți, obiectivele specifice au fost:

1. Identificarea interesului și a percepției privind cunoștințele despre artă în acest moment;
2. Monitorizarea plusului de cunoștințe și abilități dobândite de participanții la ateliere;
3. Identificarea gradului de satisfacție față de program și înțelegerea mecanismelor asociate.

Pentru a se atinge obiectivele studiului, au fost realizate două anchete pe bază de chestionar. Primul sondaj s-a realizat la începutul programului; al doilea chestionar s-a aplicat la încheierea atelierelor.

Chestionar de status inițial: acesta a urmărit să identifice interesul pentru artă și evaluarea cunoștințelor și preferințelor în acel moment, înainte de începerea proiectului. Întrebările au urmărit identificarea gradului în care copiii sunt familiarizați cu muzeele, preferințele lor de petrecere a timpului liber și modul în care percep muzeele și arta.

Chestionar de evaluare a satisfacției: acesta a urmărit identificarea elementelor din program apreciate de participanți și a celor mai puțin apreciate. De asemenea, s-a urmărit măsurarea rezultatelor în ceea ce privește cunoștințele și abilitățile copiilor.

Din punctul de vedere al impactului asupra organizațiilor implicate și, mai general, asupra practicilor în domeniu, un proiect de calitate are următoarele caracteristici:

- recunoaște nevoile și limitele resurselor disponibile și încurajează atingerea scopurilor individuale ale școlii și organizației culturale prin intermediul parteneriatului;
- încurajează desfășurarea activităților educaționale în spații culturale și a celor culturale în școală, ca formă de flexibilitate organizațională;
- permite participarea comunității și încurajează adresarea specificului școlii/ profilului socio-economic al grupului cărui i se adresează;
- conține metode de evaluare a rezultatelor care recunosc contribuția și specificul culturii în procesele educaționale;
- este conectat cu și valorifică resursele locale;
- este susținut la toate nivelurile în cadrul organizațiilor partenere;
- implică un număr suficient de oameni, care investesc și au sentimentul apartenenței și implicării în proiect.

O formă de evaluare a impactului relativ simplu de realizat este ancheta bazată de chestionar sau interviuri aplicate participanților.

Cu titlu de exemplu, în cadrul proiectului *Îmi place/ nu-mi place ...* prin artă au fost realizat două demersuri conjugate: evaluarea impactului proiectului asupra copiilor participanți (demers de cercetare elaborat de Alexandra Zbucnea) și explorarea impactului proiectului asupra cadrelor didactice, artiștilor și muzeografilor implicați (demers conceput de Raluca Iacob).

În ce privește aflarea opiniei copiilor participanți, obiectivele specifice au fost:

1. Identificarea interesului și a percepției privind cunoștințele despre artă în acest moment;
2. Monitorizarea plusului de cunoștințe și abilități dobândite de participanții la ateliere;
3. Identificarea gradului de satisfacție față de program și înțelegerea mecanismelor asociate.

Pentru a se atinge obiectivele studiului, au fost realizate două anchete pe bază de chestionar. Primul sondaj s-a realizat la începutul programului; al doilea chestionar s-a aplicat la încheierea atelierelor.

Chestionar de status inițial: acesta a urmărit să identifice interesul pentru artă și evaluarea cunoștințelor și preferințelor în acel moment, înainte de începerea proiectului. Întrebările au urmărit identificarea gradului în care copiii sunt familiarizați cu muzeele, preferințele lor de petrecere a timpului liber și modul în care percep muzeele și arta.

Chestionar de evaluare a satisfacției: acesta a urmărit identificarea elementelor din program apreciate de participanți și a celor mai puțin apreciate. De asemenea, s-a urmărit măsurarea rezultatelor în ceea ce privește cunoștințele și abilitățile copiilor.

În ce privește explorarea experienței proiectului pentru cadrele didactice, artiștii și educatorii muzeali implicați, obiectivele anchetei bazate pe interviu au fost de a:

1. Identifica elementele de natură să confere calitate proiectului cultural-educational care li se par accesibile sau, din contră, dificil de integrat;
2. Fixarea impactului proiectului asupra lor, ca profesioniști în domeniul culturii, respectiv în cel educațional din perspectiva relației de colaborare;
3. Evidențierea caracteristicilor unei situații marcante la nivel personal în ce privește contactul copiilor cu arta contemporană.

Etapa de lucru în cadrul atelierului de autoportret coordonat de Daniela Bălăneanu și Aurora Kiraly

Cum pot lucra artiștii și pedagogii muzeali cu cadrele didactice?

În capitolele precedente am vorbit despre beneficiile colaborării din perspectiva artiștilor, pedagogilor muzeali și cadrelor didactice și am abordat felul în care aceștia pot lucra efectiv împreună cu copiii. De asemenea, am prezentat o serie de criterii de calitate a proiectului cultural-educational realizat astfel, din punctul de vedere al impactului asupra copiilor, asupra celor implicați, dar și asupra organizațiilor lor și, mai general, chiar asupra comunității în sens larg și practicilor din domeniu.

Ce au sesizat cei implicați în proiectul Îmi place/Nu-mi place...prin artă că funcționează bine, care sunt punctele cheie pentru ca experiența să funcționeze?

Complementaritatea competențelor între artiști și cadrele didactice, care împreună pot oferi o experiență mai completă, mai atentă la detalii copiilor.

Recunoașterea reciprocă a abilităților membrilor echipei și încrederea care decurge din aceasta. Acest aspect se referă în primul rând la atmosfera și relațiile de lucru pe care coordonatorii de proiect reușesc să le imprime proiectului, valorizând fiecare participant și oferindu-i ocazia să arate ceea ce știe și să fie apreciat de către ceilalți.

Comunicarea obiectivelor, așteptărilor și condițiilor de lucru de la început. Acest aspect este extrem de important, mai ales în condițiile în care, în România, sub influența desfășurării proiectelor culturale cu finanțări nerambursabile, pentru care organizațiile culturale solicită fonduri și sunt selectate pe baza unei proceduri competitive, acestea depun o cerere de finanțare și adesea abia ulterior contactează școlile, iar acestea nu au adesea aceeași putere de a influența conceptul - deja definit - al activităților.

Claritatea condițiilor parteneriatului și colaborărilor (importantă mai ales pentru cei care încă nu se cunosc). Domeniul cultural și cel educațional sunt două lumi cu un vocabular și un set de practici instituționale foarte diferite iar un nou parteneriat trebuie tratat ca o descoperire a unei ființe cu un bagaj instituțional foarte diferit: cu grijă, respect și curiozitate pentru ceea ce celălalt comunică. De asemenea, condițiile practice de realizare a proiectului cultural - educațional: program, condiții financiare, așteptări cu privire la disponibilitatea de întâlniri, promptitudinea comunicării, relații de lucru, este bine să fie expuse de la început și reluate de câte ori o solicită cei implicați.

Ocazia de a interacționa cu membrii echipei în condiții care să ofere ocazia unei priviri sincere, de a descoperi omul din spatele funcției în proiect sau al profesiei. În multe proiecte, aceste ocazii apar spontan, prin natura activităților, dar este bine ca cei care pregătesc proiectul să conceapă și să includă în program și momente dedicate, în care participanții să aibă ocazia să discute despre problemele întâmpinate, să se relaxeze împreună și să discute despre idealurile și valorile lor. Activitatea pe bază de proiect are de multe ori tendința de a dezumaniza relațiile profesionale, reducându-le la minimum de comunicare necesar realizării activităților, mai ales că majoritatea celor implicați au și alte responsabilități profesionale bine planificate. Disponibilitatea de a discuta, de a se cunoaște și de a tolera (dacă nu chiar de a aprecia), în ultimă instanță, diversitatea de atitudini și valori într-o echipă de proiect versus o echipă formată pe termen mai lung, în cadrul unei instituții, poate să scurt-circuiteze contactul și comunicarea autentică, care sunt esențiale proceselor creative și suportului real de a apropia copiii de arta contemporană.

Inimi, atelierul de pictură coordonat de Ana Bănică, Muzeul de Artă din Constanța

În loc de concluzii... o reflecție

Textul de față își propune să fie o pledoarie a diversificării relației dintre artă și școala românească în continuarea experimentării acestei relații prin intermediul proiectului cultural “Îmi place/nu-mi place... prin artă”. Scopul principal al acestui text a fost așadar acela de a reflecta asupra acestor relații și de a-i inspira pe cei care vor să își creeze propriile lor contexte similare.

Dat fiind că nu există mecanisme de-a gata ale colaborării dintre domeniul artistic și cel educațional, credem cu putere în valoarea experimentului cultural în școli. Pentru că nu putem construi fără să experimentăm.

O parte din echipa proiectului Raluca Neamu, Cuzina, Irina Cangeopol, Iulia Iordan, Aurora Kiraly

Bibliografie

- Botnariuc, Petre; Iacob, Mihai; Mihăilescu, Angela. Educația prin cultură în viziunea profesorilor - Analiză de nevoi. Centrul pentru Educație și Formare „Sintagma”, București, 2016
- Balica, Magdalena; Benga, Oana; David-Crisbăsanu, Simona ...; coord.: Eugenia Apolzan, Alexandra Grigorescu. Dezvoltarea abilităților noncognitive la adolescenții din România. Alpha MDN, Buzău, 2016
- Botiș, Adina; Mihalca, Loredana. Despre dezvoltarea abilităților socio-emoționale ale copiilor, fete și băieți, cu vârsta până în 7 ani - Ghid pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar. Alpha MDN, Buzău, 2007
- Bamford, Anne. The Wow Factor. Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education. Waxmann, 2006
- Woolf, Felicity. Partnerships for learning: a guide for evaluating arts education projects. Arts Council England, 1999
- What Makes an Effective and Sustainable Arts and Education Partnership?. The Arts Education Partnership, 1999
- Arts Survive!: A Study of Sustainability in Arts Education Partnerships. Harvard Project Zero, 2000
- Botnariuc, Petre; Iacob, Mihai. Cultura în școală. Ghid pentru artiști și operatori culturali, Centrul pentru Educație și Formare Sintagma, București, 2016;
- L'art contemporain, des activités pour approcher la démarche des artistes: http://www.ac-grenoble.fr/savoie/pedagogie/docs_pedas/arts_visuels_ecole/bcu104_arts_visuels_2.php
- Questions d'enfants. L'art contemporain au musée du Louvre: <http://www.louvre.fr/questions-enfants/l-art-contemporain-au-musee-du-louvre>
- L'art contemporain expliqué aux enfants: http://www.dailymotion.com/video/xtxa3o_l-art-contemporain-explique-aux-enfants_news
- Comment parler d'art contemporain en milieu scolaire: http://www.agavf.ca/pdf/AGAVF_parlerdart_scolaire.pdf
- Lista câtorva studii dedicate practicării artei în școală: <http://www.onlinecolleges.net/10-salient-studies-on-the-arts-in-education/>
- 10 Lessons the Arts Teach, Elliot Eisner: <https://www.arteducators.org/advocacy/articles/116-10-lessons-the-arts-teach>
- Curriculum Change for the 21st Century: Visual Culture Art Education, Kerry Freedman Northern Illinois University, Patricia Stuhr The Ohio State University: <https://www.theartofed.com/content/uploads/2015/07/Curriculum-Change-21st-Century.pdf>
- Les arts et les jeunes enfants, Peter Moss (redactor): <http://www.lefuret.org/media/pjEDEpdf/EDE%2014.pdf>
- L'art à l'école. Les objectifs : s'exprimer, imaginer, créer: http://www.ac-grenoble.fr/savoie/mat/group_de/domaine/arts/ecole.htm
- Proiectul “Îmi place / Nu-mi place ...prin artă”: <http://www.asociatiadadece.ro/program/imi-placenu-mi-place-prin-arta/>

IMI PLACE
NU-MI PLACE

PRIN ARTĂ

MUZEUL NAȚIONAL DE
ARTĂ CONTEMPORANĂ BUCUREȘTI

EXPOZIȚIE Iunie 2016

UN PROGRAM DESPRE
ARTĂ CONTEMPORANĂ
PENTRU COPII DE 9 - 12 ANI.

Mai multe detalii pe: www.asociatiadadece.ro

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.